

Küzdelem a nemzeti királyságért 1505-ben.

A Történelmi Társulat egyik megalapítója, évek hosszú során át titkára és elnöke, Thaly Kálmán pályáját a kitűzött életcél egysége és az elérésére fölhasznált eszközök összhangja jellemzi. Mint költő és történétíró, mint tanár, tisztviselő és országos képviselő egy eszménynek, a nemzeti függetlenség biztosítására célzó törekvéseknek szolgálatában állott. Ezt hirdeti végrendelete is, melyben a Történelmi Társulatnak ötvenezer koronát hagyott azon célra, hogy »a magyar nemzet függetlenségi törekvései és küzdelmei történetét írassa meg.«

A Társulat a föladat megoldását több szakférfiú között osztotta meg és máris napvilágot látott az első rész, mely az 1505-től a mohácsi vészig terjedő időszakot foglalja magában.¹

Szabó Dezső, ki a II. Lajos korabeli országgyűlések történetének megírásával hivatottságát igazolta, értékes munkát nyújtott, mely a széleskörű levéltári kutatás és az élelműjű kritika előnyeivel dicsekszik. Erdemül kell neki tudni azt is, hogy az alapítótól kitűzött kiindulópontot, az 1505-ik évi rákosi országgyűlést megelőzve, a Habsburg-házból származó első magyar király trónralépteig (1437.) megy vissza, a mi által a nemzeti királyságért a Habsburgok ellen folytatott küzdelem fejleményeinek megértését könnyíti.

Azonban épen az alapítótól megjelölt kiindulópontot nem méltatja kellő figyelemre és a bécsi udvari levéltárnak az 1505-ik évi országgyűlésre vonatkozó iratait, köztük azt is, mely az alkotott végzéseket ismerteti, fölhasználatlanul hagyta, sőt magáévá tette a korábbi történétíróknak (köztük e sorok írójának) téves fölfogását, a mely szerint az országgyűlés politikai természetű végzései királyi szentesítéssel ellátott végzeménybe (decretum) iktatva nem lettek volna. Továbbá a nemzeti királyság helyreállítása érde-

¹ Küzdelmeink a nemzeti királyságért. 1505—1526. Irta Szabó Dezső. Budapest. 1917. 8r., 226 lap.

kében az országgyűlésen létrejött szövetség okiratának kritikai ismertetésétől tartózkodik. Végre a nemzeti mozgalom vezérééről, Werbőczy Istvánról egyáltalán nem emlékezik meg, noha az országgyűlésen játszott szerepét a budapesti egyetemi könyvtár egyik kézirata kellően megvilágítja.

Lehetséges, hogy ezen országgyűlést, melyben Thaly új korszak hajnalhasadását üdvözölte, ő múlt hatású epizod gyanánt ítéli meg; de az még ilyen állásponttól is, korjellemző természeténél és alkotmánytörténeti jelentőségénél fogva, a legalaposabb tárgyalást és a legkimerítőbb elbeszélést érdemli meg.

Munkája hézagainak kiegészítésére vállalkozom. Ezzel kegyeiletem adóját kívánom leróni Thaly iránt, kinek neve ellentétes fölfogások heves összetűközése után következő közös törekvéseink és sikereink emlékét idézi föl lelkemben.

I.

Az 1505-ik év folyamán Magyarország lázas mozgalmak színhelye volt. II. Ulászló királyt két ízben szélhűdés érte, úgy hogy általában közeli halálára számítottak, melynek bekövetkezése, fiörökös hiányában, a királyválasztási jog gyakorlására volt a nemzetet fölhívandó.

A köznemesség, mely Ulászlót azért fogadta el uralkodóul, mert tőle a Mátyás által kiküzdött hatalmi állás fönn tartását és a Habsburgok trónrajutásának meggátlását várta, kínos csalódás hatása alatt állott. Az ország ugyanis kénytelen volt Ausztriáról lemondani; az 1491-ik évi pozsonyi békekötés pedig Ulászló fiörökös nélkül bekövetkező kimúlása esetén, a Habsburgoknak biztosította a trónöröklést. A köznemesség ezen utóbbi megállapodás törvénynyé emelését meghiusította és a jelzett eset bekövetkezésekor nemzeti király választásának szándékát nyíltan hirdette az 1498-ik évi országgyűlésen hozott végzésével, mely királyválasztáskor külföldi uralkodók követeinek meghallgatását tiltotta. Mátyás fiát, Korvin János herceget tekintette jelöltjéül; a miért is Zápolyai István nádort, ki az utat Magyarország trónjára családja számára készítette elő, törekvéseiben nem támogatta.

A helyzet változott, a mikor 1504 őszen a halál elragadta Korvin Jánost, kit csakhamar egyetlen fia követett a lepoglavai sírboltba. Zápolyai István ekkor nem volt többé életben; de özvegye, Hedvig tescheni hercegnő fölkarolta férje

nagyravágyó tervét, melynek megvalósítása érdekében a családi politika eszközeit kivételes ügyességgel használta föl. 1505 február havában ifjabb fiának Györgynek eljegyezte a Hunyadi-ház utolsó sarját, Korvin János leányát; míg elsőszülött fia János gróf számára Ulászló király egyetlen gyermeke, Anna hercegnő kezét szándékozott megszerezni, a saját leányát pedig Ulászló testvéröccsének, Zsigmond hercegnek szánta. E mellett nagy vagyonát bőkezűen használta föl arra, hogy a köznemesség nagyszámú tagjait katonai szolgálatába fogadja. A párt, a melyet szervezett, vezért nyert Werbőczy Istvánban, kinek ékesszólása varázsában gyökerező hatalmát, melyet a köznemesség fölött gyakorolt, a nemzeti eszményekért hevülő lelkesedés önzetlensége fokozott. Mert megállapítható, hogy noha ezen korban a legmagasabb egyházi és világi méltóságok viselői leplezetlen szemérmertlenséggel bocsátották befolyásukat áruba, az ítélőmesteri szerény állásban és korlátolt vagyoni viszonyok között élő nagy jogtudós a Zápolyaiaktól nem vásároltatta meg magát. A köznemesség azzal, hogy az országgyűlésen külön adót vetett ki számára és így nemzeti ajándékkal tisztelte meg, azon fölfogását hirdette, hogy vezérének az önmegtadadásért, melylyel a más oldalról kínálkozó előnyöket magától elhárította, kárpótlással tartozik.¹

II.

Az első kísérlet, melyet az 1505 február végén tartott országgyűlésen a Zápolyaiak tettek, hogy a kétéves Anna hercegnő kezét János gróf részére biztosítsák, meghiúsult, mert Ulászló a Habsburgok ellen irányuló terveket támogatni vonakodott. A köznemesség, mely télvíz idején csekély számban jelent meg, nem léphetett föl kellő erővel és azt határozta, hogy végzések alkotása nélkül szétoszlik és a július 25-ikén megnyitandó legközelebbi országgyűlésen fejenként fölfegyverkezve, a megyék által kiállítandó hadak kíséretében jelenik meg.²

A király és a Miksához ragaszkodó urak aggódva néztek a jövő fejlemények elé. A felsőausztriai helytartó, Magyar-

¹ V. ö. e sorok írójának »Werbőczy István életrajza« című, Budapesten 1899-ben megjelent munkáját.

² Ezen országgyűlésről csak egyetlen egykorú jelentés maradt fenn, az, melyet az olasz De Lardis márczius 31-ikén küldött Esztergomból Olaszországba. Másolata a Történelmi Bizottság gyűjteményében.

országból kapott tudósítások alapján, sötét színekben ecse-
telte Miksa előtt a helyzetet. Az országban uralkodó mozga-
lomról, a rendek fegyverkezéséről és szövetségzéséről szól ;
a királynét gyanúsítja, hogy titokban a Zápolyaiakkal tart ;
bizonyosnak tartja, hogy ha Ulászló most találna meghalni,
az országgyűlés Miksa mellőzésével ejtené meg a király-
választást.¹

Azonban Ulászló, ki időközben egészségét visszanyerte,
híven ragaszkodott a Habsburgok irányában elvállalt köte-
lezettségekhez, leánya kezét Miksa unokájának, Károly fő-
herczegnek ajánlotta föl és készüléteket tett, hogy a német
királylyal személyesen találkozzék.² Egyúttal, hogy a fegyve-
res országgyűlés megtartását megghiúsítsa, maga hirdetett ko-
rábbi határnapra, június 24-ikére országgyűlést, a melyre
csak a főpapokat, urakat és előkelő nemeseket hívta meg.³
Ezen rendelkezés a köznemesség körében nagy fölháborodást
keltett. A megyegyűléseken heves szónokok fenyegetődztek,
hogy a királyt »elkergetik.«

Az udvarnál ezért intézkedéseket tettek, hogy szükség
esetén fegyveres ellenállást fejthessenek ki. A főpapok föl-
hivattak, hogy június közepén bandériumaik élén jelenje-
nek meg Budán. Miksához és a csehországi urakhoz hadak
küldéseért, a velencei köztársasághoz pénzsegélyért for-
dultak.⁴

III.

Szabó Dezső könyvében az áll, hogy mivel a német és
cseh segítség nem érkezett meg, a király az általa kihirde-
tett országgyűlés megtartására kísérletet sem tett. Azonban
az országgyűlés tényleg megtartatott. A meghívott főpapok,
urak és előkelő nemesek Budán, a meg nem hívott köz-
nemesek pedig Hatvanban gyűltek össze. Erről csak egyetlen
emlék tanuskodik ; de megbízhatóságához kétség nem fér.
Maga a király az, ki július elején a csehországi kancellárt
értesíti, hogy az országgyűlésen, Zsigmond lengyel herczeg
közbenjárása mellett, Zápolyai Jánossal kibékült és meg-
egyezett az iránt, hogy szeptember 29-ikére Budára »általános

¹ A május 1-én kelt levél Bécsben.

² Ezt De Lardis június 8-iki és Ulászló király július 23-iki (alább
idézendő) leveléből tudjuk.

³ Miksához írt jelentések Bécsben. Velence magyarországi
követének június 28-iki jelentése Sanutónál.

⁴ De Lardis idézett levele, a cseh kancellár alább idézendő
levele és velencei tudósítás Sanutónál, VI. 190.

nagy országgyűlés« hivassék egybe ; minélfogva bízik benne, hogy ott a korona érdekei hűségesen fognak tárgyalatni s a Csehországtól kért segítségre szükség nem lesz.

A királyi irat tartalmát a kancellár Rosenberg Péterrel közlé cseh nyelven írt levélben, melynek eredeti szövege és német fordítása több évtized előtt napvilágot látott.¹

Szabó Dezső a hatvani gyűlésről szóló tudósítást nem használta föl ; bizonyára azért, mert a levélben előforduló »Horsak« kifejezés értelmét meg nem fejtette. Azonban kétségtelen, hogy eltorzított formában az »ország« szót tartalmazza, a melyyel azon korban a köznemesség országos gyülekezetét szokták megjelölni. Így tehát tudomást nyerünk a felől, hogy Hatvanban, hol két évtizeddel utóbb a híres nádorválasztó országgyűlés tartatott, gyűlt össze most a köznemesség, kétségkívül ellenséges szándékot táplálva a király és a főpapok irányában.

Ulászló leveléből megtudjuk, hogy a polgárháború kitörését az ő testvéröccse, Zsigmond herczeg akadályozta meg, ki néhány év előtt hosszabb ideig tartózkodott a magyar udvarnál és itt az országban közkedveltségre tett szert. Az ő fönmaradt számadási könyvei tanuságot tesznek arról, hogy most (1505) közvetlenül az országgyűlés megnyitása előtt Magyarországra jött és néhány hét múlva ismét visszatért hazájába.² Nem állapítható meg, vajjon a király vagy a Zápolyai-párt meghívására jelent-e meg. Lehetséges az is, hogy bátyja, a lengyel király küldötte, a kinek politikája azt követelte, hogy Miksa magyarországi terveit megghiusítsa és a Zápolyák érdekeit karolja föl.

Föladatát sikeresen oldotta meg. Megállapodást hozott létre az iránt, hogy Ulászló Zápolyai Jánosnak, kit fiául fogad, nőül adja leányát, míg maga Hedvig herczegnő leányával házasságra lép és így a Jagello és a Zápolyai-ház

¹ Palacky közölte a cseh szöveget az Arkiv Česki X. kötetében, német fordítását Geschichte Böhmens. V. kötet második részében. 117.

² Zsigmond herczeg fönmaradt számadási könyvéből tudjuk, hogy 1505 június közepén jött Magyarországra, 20-ikán Esztergomban a primásnál, ki az osztrák párt vezereihez tartozott, tett látogatást, 22-ikén Budára érkezett, innen július 5-ikén futárt küldött az özvegy Zápolyai Istvánnéhoz, kinek trencsényi udvaránál, mikor Lengyelországba visszautazott, augusztus elején három napig vendége volt és azután Troppauban ajándékokkal kedveskedő küldöttét fogadta. Ezen adatok kétségtelenné teszik, hogy rövid magyarországi időzése teljesen a kibékítés művének volt szentelve. A számadások magyarországi vonatkozású tételeit kiadta Divéky Adorján (1914).

között szoros családi kapcsolat jön létre, a melynek éle a Habsburgok ellen irányult. Ugyanis Zsigmond herczeg a magyaroknak lengyel segítséget ajánlott Ausztria és Stiria visszahódítására,¹ a mi azt jelentette, hogy a nemzeti királyság visszaállítása Mátyás politikai hagyományainak fölevenítését fogja maga után vonni.

A király teljesen megnyugtatta bocsátotta ki a Mihály-napi országgyűlésre meghívólevelét, a melyben azon reményét fejezte ki, hogy ott az ország belső békessége állandóan biztosíthatni fog.²

Ezen reményben nem osztozott az ország legeléesebb elméjű politikusa, Bakócz Tamás, ki egyrésztől előrelátta, hogy Miksa nem marad tétlen szemlélője az ellene irányuló törekvéseknek, másrésztől attól félt, hogy az ő erőszakos föllépéseért a hozzá ragaszkodó főpapokon fogja a köznemesség kitölteni bosszúját; minélfogva jósolta, hogy a jövő országgyűlés nem fog vérontás nélkül lefolyni.³

IV.

Aggodalma alapos volt. Miksa arra tökélt el magát, hogy veszélyeztetett örökösödési igényeit fegyver hatalmával oltalmazza meg. Július második felében, a kölni birodalmi gyűléshez intézett előterjesztésében elmondja, hogy »mikor Ulászló magyar király halálos betegségbe esett, Zápolyai István fia sereget gyűjtött egybe, melylyel a magyar koronát magának megszerezni készült, most pedig a felgyógyult királyt és nejét az országból erőszakkal eltávolítani szándékszik. Ha ez — úgymond — sikerül, Magyarország és az osztrák uralkodóház között állandó ellenségeskedés jön létre, a mely a törökök ellen tervezett nagy hadjárat megindítását lehetetlenné tenné; míg ellenben azon esetre, ha Ulászló halála után ő lesz Magyarország királya, képessé válik a törökkel sikeresen fölvenni a harcot; egyszersmind reméli, hogy a szorongatott helyzetéből megszabadított magyar király közreműködésével, Cseh- és Magyarországot a német birodalomhoz csatolhatja. (»Zu dem heiligen Reich zu bringen verhoffe.«) Ezért ötezer, vagy legalább négyezer

¹ Derzsitz Baláznak, Miksa fürstenfeldi tiszttartójának szeptember 27-iki jelentése a bécsi levéltárban.

² A július 23-ikán Sopron városához intézett meghívólevél. Kovachich Supplementum ad Vestigia Comistorum II. 230. A Kassa városához intézett példány a városi levéltárban.

³ Július 22-ikén Estei Hippolyt bíbornokhoz intézett levele a modenai állami levéltárban.

fegyveresnek egy esztendei szolgálattételre megszavazását kérte, kinyilatkoztatván, hogy a birodalom becsületének megóvása és Ulászlónak a trónon megtartása érdekében ő maga is életét és vagyonát föláldozni kész. Végül ismételte, hogy Csehországot újból a német birodalom hatalma alá juttatja, Magyarországot pedig azzal olyan kapcsolatba hozza (verwandt), a milyen az osztrák tartományok és a birodalom között áll fenn.

A gyűlés négyezer fegyveres kiállítását határozta el és végzésében világosan kijelentette, hogy ezt a hadisegélyt a szepesi gróf és párthívei ellen, a római király örökösödési jogainak megoltalmazására, Magyar- és Csehországnak a birodalomhoz való csatolása érdekében ajánlja meg.¹

Miksa az osztrák tartományokat szintén felszólította hadak kiállítására, a mit iratában ugyancsak azzal indokolt meg, hogy »némelyek«² őt Magyar- és Csehországra szerzett örökösödési jogaitól, a birodalom és a kereszténység kárára megfosztani, Ulászlót pedig a tróntól elmozdítani készülnek.³ Csehországi urakhoz is fordult segítségért;⁴ Magyar- és Horvátországban titkos ügynökök által híveit csatlakozásra serkentette.⁴ Hogy pedig a Zápolyai-pártot eleve megfélemlítse, nyomtatott hírlapok útján hadikészületeit köztudomásra hozta.⁵

Azonban mind ezzel, különösen pedig Magyarország jövőendő állami helyzetére vonatkozó szándékainak leleplezésével, saját érdekei szempontjából, a legszerencsétlenebb lépést tette; Ulászlónak és a magyarországi Habsburg-pártnak lehetetlenné tette, hogy őt nyíltan támogassa, ellenben a Zápolyai-pártnak a leghatásosabb érvet szolgáltatva, hogy az ország függetlenségét és a nemzet önrendelkezési jogát fenyegető veszély elhárítására a nemzeti ellenállás szükségességét bizonyítsa.

Igy a Zsigmond herczeg által előkészített békés kibontakozás meghiúsult. A szenvedélyek zivatara végigvonult az

¹ J. J. Müller. Des heiligen Römischen Reichs Deutscher Nation Reichstagsstaat von anno 1500 bis 1508. (Jena. 1709) 507. J. Jansen Frankfurts Reichsrespondenz. II. 682—92. Ullmann. II. 270.

² Szeptember 13-ikán Enns városhoz intézett irata a Magyar Nemzeti Múzeumban.

³ Szeptember 1-én Rosenberg Péterhez írt levele a wittingauai levéltárban.

⁴ Augusztus 29-ikén Velenczébe érkezett tudósítás Sanutónál.

⁵ Hans Geyr szeptember 28-ikán Budáról írja: »Auch ist ein Druck gen Ofen geschickt worden, etlich Zettel darin steht, wie der Römisch König gen Ungarn ziehen will...« A bécsi levéltárban.

egész országon. A Zápolyaiak és híveik felfegyverezve, hadak élén jelentek meg az országgyűlésen, a vármegyék külön e célra megszavazott adóból fogadott csapatokat küldöttek oda.

A bécsi udvari levéltár Miksához intézett több jelentést őrzött meg, melyek megbízhatatlan hírekben nem szűkölködnek, de az általános helyzetről hű képet nyújtanak. Ezekben olvassuk, hogy a Zápolyai-testvérek nyolczezer jól felszerelt fegyverrel a főváros közelében táborba szállottak, a köznemesség (alles Volk) Erdélyből hozzájuk vonul; az erdélyi vajda, ki Miksához szándékozott csatlakozni, hozzájuk pártolt; az urak mind, az esztergomi érseken kívül, velök tartanak; a király bizalmas viszonyban áll hozzájuk és a királynéval együtt úgyszólván naponként látogatást tesz táborukban; Zsigmond lengyel herceg pedig készületeket tesz, hogy Ausztriát megtámadja; sőt hitelre talált azon hír, hogy a Zápolyaiak a törököket Miksa örökös tartományaiba betörésre ingerlik.¹

V.

Ilyen válságos, vészjósló körülmények között nyílt meg október első napjaiban az országgyűlés. Itt azonban a Zápolyai-párt, a nagy többségnek daczára, a melylyel rendelkezett, a Miksa hibás politikája által teremtett előnyös helyzetével nem élt vissza; föltűnő önmérsékléssel a törvényes eljárás követeléseit tiszteletben tartotta, hogy így a nemzeti királyság visszaállításának biztosítása érdekében a végzések egyértelmű megszavazását és a király által való szentesítését lehetővé tegye.

Maga Zápolyai János tüntető módon tett tanúságot arról, hogy a király személye és uralma ellen államcsínyt nem tervez; az országgyűlés megnyitásának napján kétezer lovas élén fölvonult Budavárába és ünnepélyesen bemutatta neki hódolatát.² A főrendek el voltak tökéelve, hogy a köznemesség óhajításainak útjába nem állanak és eltérően azon gyakorlattól, a mely szerint a budai várban külön szoktak volt tanácskozni, a Rákosra mentek le, a hol a köznemességgel a tárgyalások békésen, nyugodtan folytak; zavarokról, pártküzdelmekről, a melyeknek korábbi és későbbi országgyűlések színhelyül szolgáltak, a tudósítások nem szólnak.

¹ Polheim Sigfried, Teschitz Balázs és Geyr János szeptember 25. és 26-iki levelei Bécsben.

² A velencei ügynök jelentése. Sanuto. VI. 252.

Az országgyűlésről Miksa királyhoz bizonyára többrendbeli jelentés küldetett ; de csak egy maradt fenn, a mely a királyné német főpohárnokmesterétől, Armstorffertől származik.¹ A velencei köztársaság magyarországi ügynöke a signoriához terjedelmes öt jelentést intézett, a melyekhez az alkotott végzések másolatát csatolta ; ezek, sajnos, mind elvesztek, csak rövid kivonatukat bírjuk, melyet több évtizeddel utóbb egy velencei világkrónika szerzője, Marino Sanuto, a könyvébe fölvelt.² Az országgyűlési végzeménynek (decretumnak) egy példánya sem került eddig napvilágra.

Igy tehát csakis a velencei kivonatból és Armstorffer jelentéséből ismerjük az alkotott végzéseket. Ezek a következők :

I. Az ország rendei a királynak hűségesen fognak szolgálni és engedelmessé válni.³

II. A király halála után, ha fiörökös nem hagy hátra, utódává »igazi tiszta, született magyart« fognak megválasztani.⁴

III. A királynak fiörökös hátrahagyása nélkül bekövetkező halála esetén, a legfőbb állami méltóságok viselői a gondjaikra bízott megyéket, városokat, várakat és tisztségeket az országgyűlésnek vagy az országgyűlés által rendelt biztosoknak szolgáltatják ki.⁵

IV. A királyné, ha a királyt túléli, míg özvegy marad és Magyarorszában tartózkodik, birtokai és jövedelmei haszonélvezetében megmarad ; ha új házasságra lép vagy az országot elhagyja, régi szokás szerint, bizonyos pénzüsszeggel elégtételt kap.⁶

V. Ha a király és a királyné leányukat az ország rendinek hozzájárulásával kívánják férjhez adni, ezek őket tanácscsal és tettel támogatni fogják ; a királynak fiörökös nélkül bekövetkező halála esetén utódja megválasztásánál, ha a királyleány magyar főúrhoz megy nőül, erre tekintettel fognak lenni ; ha pedig atyja halála után mint hajadon marad hátra, illő ellátásban fog részesülni.⁷

¹ A dátum-nélküli levél Bécsben.

² Az imént idézett helyen.

³ Armstorffer jelentésében.

⁴ Armstorffer jelentésében és a velencei kivonatban.

⁵ Armstorffer jelentése.

⁶ Ugyanott. A velencei kivonat szerint a királynénak 50.000 forint évi jövedelem biztosított.

⁷ Armstorffer jelentése. A velencei kivonatban csak az áll, hogy a király leánya »illő módon« fog kiházásítani.

Ezen politikai természetű végzések mellett az országgyűlés a királyi kegyúri jog gyakorlására és a törvénykezési eljárásra vonatkozó határozatokat is alkotott.¹ Együttal adót szavazott meg és pedig nemcsak a király részére minden jobbágytelek után fél forintot, hanem Werbőczy javára is két dénárt.² Ez az első eset, a mikor magánszemély nemzeti ajándékban részesül, a melylyel vezérének ismeri el a nemzet és a nemzeti célok érdekében kifejtett tevékenységét jutalmazza.

Ezt a végzések hiányosan fönntartott szövege nem világítja meg eléggé. A királyválasztási jognak nemzeti király megválasztása érdekében történt korlátozása csak azon egyetlen esetről szól, ha Ulászló fiörökös hátrahagyása nélkül talál elhalni ; de kétségtelen, hogy a végzés mindazon esetekről rendelkezett, a mikor jövendőben a királyi családnak fiágon magvaszakad ; így tehát idegen uralkodóházak sarjait a magyar tróntól örökre távoltartani volt földadata.³

Figyelemreméltó, hogy a végzésnek egy mellékmondata, nem pedig külön cikkely állapítja meg azt, hogy Ulászlót, ha fiörököst hagy hátra, ez követi a trónon ; a mely eljárást már korábban követték a Frigyes császárral 1463 és 1491-ben létrejött békekötések megalkotói is. A köznemesség tehát a fiágon való trónöröklés jogát az alkotmánynak a köztudatban élő alapelve gyanánt fogadta el ; noha ily módon Zápolyai János trónrajutásának valószínűségét csökkentette. Magatartására az opportunitás sugallatai kétségkívül befolyást gyakoroltak, mert csak ily módon biztosíthatta végzésének törvényerejére emelkedését. Egyébiránt vezérei meg voltak győződve a felől, hogy Ulászlónak nem fog többé gyermeke születni.

A törvény, mely Ulászló netán születendő fiának trónöröklési jogát elismeri, életben levő leányáról oly intézkedéseket tesz, melyek a trónöröklésből való kizárását föltételezik ; így tehát azon közjogi fölfogással, mely Nagy Lajos és

¹ A velencei kivonat szerint határozatott, hogy a király egyházi javadalmakat csak magyaroknak adományozhat. Az 1507-ik évi országgyűlés végzése hivatkozik az 1505-ik évi végzésre, a mely szerint az illetékes bíróság által hozott ítélet késedelem nélkül fogantatosítandó. Kovachich. Supplementum. II. 337.

² Ezt Nogradmegye számadásaiból tudjuk. A budapesti egyetemi könyvtárban.

³ Ezt az országgyűlésen létrejött szövetség alább tárgyalandó okirata kétségtelenné teszi, mert a szövetségben megállapított kötelezettség az országgyűlésen alkotott végzessel szükségképen azonos volt.

Zsigmond leányait Máriát és Erzsébetet a magyar trónra emelte, ellentétbe helyezkedett; azzal ellenben, mely V. László halála után nőtestvérei, Albert király leányai, mellőzését vonta maga után, összhangzásban állott.¹ A köznemesség ily módon értésére adta Ulászlónak, hogy leánya csak mint a nemzet választottjának neje foglalhat helyet a magyar trónon.

Azon cikkelyt, mely a király halála után az országos méltóságok viselőit a kezeik között levő területek, várak, városok kiszolgáltatására kötelezi, csak az előzmények ismerete teszi egészen érthetővé. Ugyanis Miksa az 1491-ik évi béketárgyalások alkalmával a szerződésbe fölvétette azon rendelkezést, a mely szerint az országos méltóságok viselői eskü alatt kötelezettséget tartoznak vállalni arra nézve, hogy Ulászlónak fiörökös nélkül bekövetkező halála esetén a gondjaikra bízott területeket, városokat, várakat és a szent koronát is Miksának, illetőleg örököseinek kiszolgáltatják. Számosan közülök külön kiállított okiratokban eskü alatt ezen kötelezettséget tényleg elvállalták.² Ezt most az országgyűlés hatályon kívül helyezte; sőt a Habsburgok ellen oltalmat keresve, a nemzeti souverainitás megszilárdítására célzó törekvéseiben tovább ment; azon alkotmányjogi elvet állapította meg, hogy a királynak fiörökös hátrahagyása nélkül bekövetkező halála után, a trónüresedés idején, az országos méltóságok viselői a gondjaikra bízott koronát, területeket és várakat kötelesek az országgyűlés rendelkezésére bocsátani; míg ekkorig, V. László és Hunyadi Mátyás halála után joghatóságukat csorbíthatlanul megtartották.

Az új rendelkezésnek hódolva, az országgyűlésen jelen levő urak, kik Miksa irányában le voltak kötve, esküjöktől a király által föloldoztatták magukat és mindjárt az ország rendei színe előtt a végzéssel összhangzásban álló új esküt tettek le.³

Ulászló ugyanis, miután a személye, neje, leánya és netán születendő fiúgyermeké javára alkotott végzések teljesen megnyugtatták és mivel különben is az uralomra jutott

¹ Már korábban, 1471 szeptember 28-ikán a lengyel királyhoz írt levelükben a magyarországi rendek megállapítják, hogy Magyarországon a leányágot a trónöröklés joga nem illeti meg.

² Ezen okiratokat közli Firnhaber. Beiträge zur Geschichte Ungarns. 142—171.

³ Ezt Armstorffer jelentéséből tudjuk.

köznemességgel szembe nem szállhatott, az alkotott végzéseket elfogadta és szentesítésével látta el.¹

E szerint föl volt jogosítva a vármegyékhez intézett egyik levelében azzal kérkedni, hogy »a nemesség megfogyatkozott és szétrongyolt ősi jogait nemcsak helyreállította és megszilárdította, de gyarapította is újakkal, a milyeneket a nemesség magyar királytól még soha sem nyert és bizonyára soha sem fog elnyerni.«²

VI.

Annak daczára, hogy az országgyűlés végzései a törvényes jogerő minden feltételével el voltak látva, a köznemesség ezekben célja elérésének, vívmányai állandóságának teljes biztosítékát nem találta föl; mivel azokat egy más országgyűlés a király szentesítésével módosíthatta, eltörölhette. Hogy ezt meggátolják, vagy legalább megnehezítsék, vezetői új alkotmányos biztosítékot teremtettek meg, mely arra volt hivatva, hogy mindazokra nézve, kik a végzések megalkotásában részt vettek, a megváltoztatásukban vagy eltörlésükben való közreműködést lehetetlenné tegye.

E végből szövetség alakult meg, a melybe az országgyűlésen jelenlevő főrendek és a köznemesség legtekintélyesebb tagjai beléptek. Az általuk kiállított nagyjelentőségű okirat bevezetésében abból indulnak ki, hogy Isten előtt a földön a legkedvesebb, az emberi természetnek legmegfelelőbb dolog: a hazáról és az egész emberi társadalomról gondoskodni, minden törekvést a haza és a nemzet üdvére irányítani, a haza és a nemzet fönntartása érdekében a jelent és a jövődőt éber figyelemmel kísérni, a veszélyt, melybe a népeket fejedelmek gondatlansága vagy tunyasága ejtheti, elhárítani. Ezen általános fejtegetés után az ország állapotának jellemzése következik. A szövetség tagjai mélyen átérzik a dicső magyar hazának csaknem végső veszedelemmel fenyegető pusztulását és az inséget, melyben fetreng; az ország iszonyú szétrongyolásának, szétpusztulásának fészket abban találják, hogy azt több ízben külföldi urak és királyok kormányozták; mert ezek saját ügyeik után járván, »a szczita

¹ Ezt Armstorffer világosan mondja, azon megjegyzéssel, hogy a király az uralomra jutott köznemességgel nem szállhatott szembe. Miksa 1506 május 30-ikán kelt okiratában állítván, hogy a rendek a királyt »assentire coegerunt«, elismeri, hogy a király a végzéseket szentesítette.

² Kovachich Supplementum II. 282. A kiadó azon nézetében, hogy a dátum nélkül fönntartott okirat 1491 vagy 1499-ben bocsátatott ki, nem osztozom; csak 1505 után tehetette a király az idézett kijelentést.

nemzet» erkölcsait és szokásait nem sajátították el, inkább a tétlenségben és nyugalomban, mint a fegyverforgatásban keresték kedvüket; a minnek következtében Ráma, Szerbia, Galliczia, Lodóméria, Bulgária és Dalmácia az országtól elidegenítették. Hitük szerint mindez nem következett volna be, ha a magyar nemzet, édes szülőföldjéhez ragaszkodva, saját kebeléből választ és nem külföldön keres királyt; utalnak II. Endre, Lajos, Mátyás és más királyok fényes tetteire, melyek a szczita nemzetet dicsőségben tündöklővé tették, hírét az egész földkerekségen elterjesztették, csillagokig emelték; míg tehát azok kik a magyar törzsből emelkedtek királyi polczra, mindnyájan hasznot szereztek, kárt egyik sem okozott a hazának, ellenben azok, kik idegen nemzetek köréből hivattak meg, az országra veszedelmet hoztak, életerején gyakran kegyetlen ellenség gyanánt könyörtelenül rágódtak, a nemzetet kimondhatatlan gyalázzal illették.

Ebből azután levonják a következtetést. A súlyos bajoknak, a nagy károknak valahára véget kell vetni; meg kell akadályozni, hogy azon esetre, ha Ulászló király, »ki a nemzetet kegyelmesen és nagylelkűen fönn tartja és több szabadságát megújította,« fiörökös nélkül talál elhúnyni, az országot idegen fejedelem erőszakosan foglalja el és örökös szolgaságra juttassa. Mivel a földkerekségben nincs nemzet, mely nem saját véréből választja királyát, ők sem engedhetik, hogy hazájuk, mely a kereszténységet mindenkor vár és pajzs gyanánt védelmezte, más országoknál alábbvaló és boldogtalanabb legyen; ezért elhatározták, hogy ezentúl örök időken át, valahányszor a király meghal és utána férfisarjadék, kinek jog és szokás erejénél fogva örökségébe kellene lépni, nem marad hátra, idegen nemzetségből származók mellőzésével, kormányzásra alkalmas és képes magyart fognak a Rákos mezején és sehol másutt királylyá választani. Mivel pedig némely szomszéd fejedelmek szertelenül vágynak az országot hatalmukba ejteni és oda törekednek, hogy azt vagy egyes részeit, a királynak férfiivadék nélkül bekövetkező halála után, sőt még életében is, fegyveres erővel megtámadják, meghódítsák: mindnyájan, a maguk és ivadékaik nevében, ígérnek, hogy ilyen támadással szemközt, a törvényben meghatározott hadakkal, szükség esetén közfélkeléssel, egymást segíteni fogják, az ellenséggel szembe szállnak, a hazáért halálukig harcolni meg nem szűnnek, míg az országot előbbi állapotába vissza nem helyezik; azokat pedig, kik ellenkezőképen cselekedni merészelnék, örök időkre az ország iránt hűtelenek gyanánt fogják tekinteni, a kik ke-

gyelmet sem a megválasztandó királytól, sem az országtól nem kaphatnak és örök szolgaság, parasztság járma alá hajtattván, bűnükért a büntetést örök időkre fogják viselni.

VII.

Ezen szövetség lényegesen különbözik mindazon frigyektől, a melyeket korábban és későbbben az ország főrendei, saját érdekeik megóvására, egymással kötöttek. Azoknaö, kik azt megalkották és abban részt vettek, nemzeti eszmény megvalósítása lebegett szemek előtt. Ezért nem szorítkoztak kötelezettségek vállalására; szükségesnek látták céljuk jogosultságát az érvek egész sorozatával bizonyítani. Ezeket a szövetségi okirat fogalmazója, Werböczi valószínűleg országgyűlési beszédeiből kölcsönözte. A jogtudós komoly lelkiismeretességét, szigorú logikáját, szabatos nyelvét elnémítja a néptribun hatásvadászó phraseológiája. Kiindulópont gyanánt szolgál neki azon állítás, hogy nincs nemzet, mely nem a saját véréből választja királyát. Pedig az ő korában a magyart és a csehet kivéve, a nemzetek egyáltalán nem választottak uralkodót, hanem azokat örökösödés útján kapták; sőt mikor a dinasztia férfi- és női ágon kihalt, belenyugodtak abba, hogy az utolsó leánysarj idegen származású férje foglalja el a trónt. Ilyen eset fordult elő Burgundban és Spanyolországban; sőt Csehország rendei a szabad királyválasztás jogát gyakorolva, lengyel hercegre adták szavazatukat. A magyarországi királyokról szóló ítélet a történelem lapjain nem talál igazolást; egyrésről Salamon és Kún László, másrésről Károly Róbert, I. Ulászló és Albert uralkodása bizonyítja, hogy nem mindegyik magyar származású uralkodó hozott az országra hasznot és nem mindegyik idegen származású szolgáltatót okot arra, hogy tunyasággal és a nemzet iránt ellenséges érzéssel vádoltassék. Megmagyarázhatatlan az, hogy a dicsőségesen uralkodó nemzeti királyok sorába nem veszi föl szent Istvánt, szent Lászlót, Kálmánt és IV. Bélát, ellenben beiktatja II. Endrét, a ki alatt az ország vésteljes zavarok és belső háborúk színhelye volt.

Az okirat a szabatoság hiányában is szenved. Azon megállapodás, hogy a választást jövőben mindig a Rákoson ejtik meg, az abban lappangó gondolatot, hogy a választásnak a fejenként meghívott köznemesség részvételével kell fogantatosítani, nem fejezi ki kellő határozottsággal.

Bizonyos tekintetben önmérséklés jele az, hogy a Habsburg-házi és örökösödési igényeiről nyíltan említés nem történik, hanem »némely szomszéd fejedelemről, kik az országot kézrekeríteni vágnak« van szó. Ez azonban fogyatkozásnak is minősíthető, mert a helyzet tisztázása az 1491. évben a király és a főrendek egy része által vállalt kötelezettségek érvénytelenségének világos kijelentését követelte volna; annál inkább, mert a szövetség egyedül Miksa és nem más »szomszéd fejedelmek« törekvéseinek meghiúsítása végett alakított meg. Megalapítói két eshetőségre gondoltak: arra, hogy még Ulászló életében intéztetik az ország ellen támadás; és arra, hogy Ulászló fiörökös hátrahagyása nélkül bekövetkező halála után a nemzet által megválasztandó magyar nemzetiségű király ellen lép föl Miksa fegyver hatalmával. Mindkét esetben a szövetség tagjai kötelesek a támadó ellen, a törvényben megállapított honvédelmi kötelességeik teljesítésével »holtig harcolni.« Súlyos büntetést szabnak azokra, kik »ellenkezőleg mernek cselekedni«, a mi kétséget támaszt arra nézve, vajjon azokat értik-e, kik idegen trónkövetelőhöz csatlakoznak, vagy azokat is, kik vele szemközt honvédelmi kötelességeiket nem teljesítik. Ezeket előre a hűtlenség bűnében marasztalják el és »örök szolgaság, parasztság állapotára« kárhóztatják, azon hozzáadással, hogy nekik sem a megválasztandó nemzeti király, sem az országgyűlés meg ne kegyelmezessen; oly rendelkezés, a melylyel a szövetség tagjai jogkörükön túlléptek.

A szövetség tagjainak névsorát fönntartotta a szövetségi okirat.

Az esztergomi és kalocsai érsekek után hét püspök és a vránai perjel következik.

A világi tagok ilyen sorrendben vannak felsorolva: a nádor, az országbíró (ki egyúttal erdélyi vajda), Zápolyai János szepesi gróf, Ujlaki Lőrincz herczeg, a temesi gróf, a tárnokmester, a főajtónálló, a főlovászmester, a főpinczemeszter, a főkamrás, két úr méltóságuk megjelölése nélkül, a nándorfehérvári bán, a szerb deszpota, a kincstartó, kilencz úr méltóságuk megjelölése nélkül, két horvátországi bán, a másik királyi főajtónálló, a székelyek ispánja, a pozsonyi gróf, bárói rangban levő két úr, a szőrényi bán, a klisszai bán, a budai bán, négy úr méltóságuk megjelölése nélkül, az alnádor, az alországbíró, a négy ítélőmester (ezeknek egyike Werbőczy), egy úr méltósága megjelölése nélkül, a csongrádi főispán, a tatai várnagy.

Utánuk százhuszonötven következnek, méltóságuk, hiva-

taluk megjelölése nélkül, megyéjük megnevezésével;¹ de nem egyforma számban minden megyéből. Számuk megyénként öt és egy között váltakozik. Öten vannak Árva-, Bihar-, Esztergom-, Fehér-, Kraszna-, Orbász-, Solt, Temes-, Túróc-, Torontál-, Zala- és Zólyommegyéből; tehát a megnevezettek száma a megyék területi kiterjedésével nincs összefüggésben. A megnevezettek a megyékből megjelölt köznemesek választott megbizottainak tekintendők.

A szövetség tagjainak névsorában a főpapok rendjéből a boszniai, egri, pécsi, veszprémi és zágrábi püspökök hiányoznak. Az egri Olaszországban időzött, a pécsi püspökség üresedésben volt; az, vajjon a három többi püspök akadályozva volt-e az országgyűlésen való megjelenésben vagy vonakodott a szövetségbe lépni, nem dönthető el.

A zászlósurak sorában Báthori István, Bornemisza János és Zápolyai György nem fordulnak elő, horvátországi úr egy sem található, a főispánok közül csak a pozsonyi és csanádi vannak megnevezve. Torna- és Zarándmegyék, az erdélyi és horvátországi megyék nincsenek a szövetség tagjai között képviselve, a mit megmagyarázni nem tudunk.

Jellemző, hogy a szövetséghez hat olyan egyházi és világi főúr csatlakozott, kik tizenhárom év előtt eskü alatt kötelezték magukat, hogy Ulászló fiörökös nélkül bekövetkező halála után Miksát vagy örökösét emelik trónra, most tehát esküszegésre vállaltak kötelezettséget; a mi egyrészt az ő lelkiismeretlenségüket, másrészt az esküre támaszkodó megállapodások ingatag voltának megdöbbenő megnyilatkozása.

A szövetség tagjainak névsora a szövetségi okirat élén áll; annak befejező soraiiban pedig elmondatik, hogy a főpapok és zászlósurak (barones) egyenként a pecsétjüket függesztették alája, ellenben az előkelők és nemesek (proceres et nobiles) nevében a nádor és az országbíró pecsételték meg október 13-ikán az okiratot,² mely azután Rákoson a főrendek

¹ A százhuszonöt megyei megbizottat a megelőzőktől »item« szócska választja el és különbözteti meg.

² A bécsi udvari levéltárban a szövetségi okiratnak két megpecsételt példánya őriztetik. Az egyiket a hatvankét függő pecsét hiány nélkül megvan; de ezek közül nyolcnek viaszragyólója felhasználatlanul maradt, abba gyűrűpecsét lenyomata nem helyeztetett be; 54 gyűrűpecsét közül 19-nek lenyomata veres, a többie zöld viaszba helyeztetett el. Mivel az oklevél szövegében azt olvassuk, hogy a főpapok és bárók egyenként látták el azt pecsétjükkel, azt kellene következtetnünk, hogy a tíz főpap után 52, illetőleg 44 »báró« pecsételte meg az oklevelet; vagyis azt, hogy a szövetség 173

és köznemesek gyülekezetében bemutatott, eredeti latin szövegében és magyar fordításban fölolvastatott. Ekkor azután a köznemesség soraiból egymásután többen szólaltak föl és hiteles másolat kiállítását kérték a végből, hogy azt megyéjükbe megvigyék. Kívánságuknak az országbíró tett eleget.¹

Ezután nyugodtan, meglegedetten oszlott szét a gyülekezet azon hitben, hogy a nemzeti királyság visszaállításának és ezzel az ország jobb jövőjének biztosítékait megszerezte. Súlyos csalódások várahoztak részeseire.

Fraknói Vilmos.

FÜGGELEK.

Armstorffer jelentése a rákosi országgyűlésről.

Allerdurchleuchtigoster, grosmächtigoster, allergnedigoster herr ! ewer kunglichen Mt. sygen mein underthänig gehorsam dienst allezeyt, als billich ist, mit willen zuvor an bereit. Allergnedigoster herr ! Mir zwyfelt nit, ewer k. Mt. sey bericht und habe gut wissen, das mir die handlungen, so bishär zwüschen ewer kunglichen Mt. und miner allergnedigisten frawen, der kungin, gewesst, unverborgen und das ich ewer k. Mt. noch minem kleinen vermögen dorinen getruwlich gedient ; desgleychen ich mich ouch hinfüro zuthundt gern und getruwlich mit willen bevliessen wollte, sover und solang ich das eren halben gethun köntte oder möchte. Und zuvor dieweyl ich derken, das söliche fruntliche handlungen, so bishär zwischen ewer beder magestat gelupt und gesucht worden, beden ewer kunglichen magestat, ouch deren kungrychen, landen und leutten zu nutz, frommen und gut derschiessen und kummen möchten. Nun weys ewer k. gnad, wie sich die Honger bishär hoch und vast dorwider gesetzt und als ir fürnämenn allein wider ewer k. Mt. gewesst und wie sy disen handel und heurot zerrütten möchten. Aber ich hab noch nie anders mercken noch versten mögen, dan das min her und min fraw gegen ewer kunglichen Mt. in der sach gantz gerecht und bestendig gewesen, des ich mich bishär hoch gefröwt. Und so ich aber vernomen, das die gedochten Honger ietz uff disem reyrt gust² do sy mit gantzer macht gewesst, allerley gehandelt, entlich beschlossen, zusamen gelopt und beschworn, das wider ewer k. Mt. ouch zu zerrüttung und zerstörung dieser handlung und fruntschaft, so bisher zwüschen ewer beder magestadt gewesst, dienen und sein möchte, so habe ich ewer kunglichen Mt. sölichs als minem allergnedigisten hern, sovil ich des bericht bin, unverkündt nit wellen lassen ; und nemlich soll ewer k. Mt. wissen : zum ersten, das sy minem

világi tagja közül ötvenketten, illetőleg negyvennégyen bárói, zászlós-úri rangot viseltek. A bécsi levéltárban őrzött másik példányon csak 41 pecsét maradt fön.

² A Szepes-, Valkó-, Zala- és Zemplénmegyék számára kiállított négy példány Bécsbe, a hevesmegyei a magyar országos levéltárba, a borsodmegyei a Nemzeti Múzeumba került. A beregmegyei példányból kiadta az okiratot Katona: *Historia Critica*. XVIII. 425.

² Kétségkívül »Rákus«-t akart írni.

hern getru und gehorsam sein und sin gnad für iren kung haben wellen, dieweyl er läb; zum andern, das sy nach mins hern tod kein uslender nymermer zu keinem kung haben sollen noch wellen, sonder einen welen in dem land, der ein rechter lautter geborn Honger sey: zum dritten alle die, so do geschlos, stet, spanschaften oder ander empter inhaben, das die keinem andern die ingeben, uberantwortten oder abtretten sollen, dan allein dem gantzen land und wem sys überschaffen. Es haben ouch min her und min fraw, dorauff alle amptleüt von stetten und auff dem land, die des begert haben, müssen irer gelüpt und eyd, so sy irer beder magestat gethon, lidig zalen, und haben dornach dem gantzen landt geschworn und in dem allem miner frawen der kungin und ir tochter nit gedocht. Dornach haben sy ir kunglich gnad also betracht, wo ir kunglich gnad den tod mins hern derläbe, alle die weyl sy unverändert in witwelichen stod bleyb, so sollen und wellen sy iren gnaden alle ire gütter, die sy ietzunder inen hat und die ir min her geben wirt, ir läben lang lossen, wo sy sich aber verendern oder us dem land ziehen welte, wellen sy iren gnaden ein soma gelt nach des lands gewonheit geben und mit anderer ir hab freyg aus dem land ziehen lossen. Sölichs haben sy ir kunglichen gnaden gelopt und geschworn und sollen iren dorumb von dem gantzen land brieff und sigel geben.

So dan der tochter oder iungen fürstin halben welle min her und min fraw sy by irem läben mit irem wissen und willen verhürotten, so wellen sy dorzu helffen und rotten; sey das nit, so wellen sy dieselb, so sy zutagen kum, erlich versähen und uswysen, wie eins solichen kungs tochter gebür, und ob sin kuniglich gnad sy by sinem läben einem Honger verhürotten welle, so seygen sy hofnung, denselbigen nach siner gnaden tod zu einem kung zu machen etc. haben nun min her und ouch min fraw wellen zufryden sein und ergers dormit fürkummen, so haben sy sölich ir fürnämnen müssen lossen beschähen, dan sy uff dise zeyt nit geschickt gewest, inen des mögen vor sein. Und wiewol ich noch nit versteen oder mercken kan, das ir beder magestadt iren willen, sin und gemeut gegen ewer kunglichen Mt. in kein weg verändert habenn, so bedünckt mich dennacht gut sein, das ewer kunglich Mt. dorin nit feyr und so erst muglich sey, sich disem land näher. Ich besorg sunst, das durch die bösen wint, so regierenn, sich das wätter hie möcht verendern. Allergnedigister her, ich weys wol, das ewer k. Mt. etlichen personen us Hongern geystlich und weltlich hoch vertrawt. Ich wil niemans schenden, got wel, das sy ewer kunglich Mt. wor halten. Ich gloub, das ewer kunglich Mt. werd in kurtzen ein potschaft von Hongern haben mit seltzamen anschlegen, die sach gut zu machen, ewer magestadt gloub den wercken, der einen ein vart betrugt, dem ist nit vol zu truwenn. Noch minem bedüncken wirt ewer kunglich Mt. das, so sy ir zuthundt schuldig und pflichtig, allein mit gewalt von inen bringen, ungezwifelt, ewer k. Mt. wiss sich wol in handel zu schicken. Allergnedigoster her, ich bit ewer k. Mt. mit allerunderthänigkeit, mir dis min lang scriben, so in vertrauen und us getruwen hertzen geschicht in keinen ungnaden zu vernämnen, ewer Mt. hat mit mir zu schaffen und zu gebietten und in, wo ich ewer kunglichen Mt. mit eren gedienen kan, wil ich als ein underthäniger williger diener und underthon als ich dan zuthundt schuldig bin, gehorsam erscheinen, mich hiemit ewer

kunglichen Mt. als minem allergnedigosten hern underthäniglich bevelhen etc. Datum Illens ¹ zu Ofen uff.

Ewer kunglichen Mt. underthäniger und gehorsamer diener
P. Armstorffer,
der kungin zu Hongern obrister schenck.

In dorso :

An die Römisch kunglich Mt., minen allergnedigosten hern.
In seiner kunglichen Mt. selbs eygen handt.

A levél nélkülozi a dátumot. Későbbi kéz írta a levél élére »1505 Oktober«.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban. Maximiliana. 9 b. fasciculus.)

= Eilens.